

Italská kinematografie

Pátá lekce 18. 11. 2020

Po neorealismu směru křesťanského (Roberto Rossellini) a sociálního (Cesare Zavattini, Vittorio De Sica) podívejme se na směr komunistický (Luchino Visconti, Giuseppe De Santis, Aldo Vergano, Carlo Lizzani).

LUCHINO VISCONTI (1906–1976)

Literatura:

Drahomíra Novotná, *Luchino Visconti*, Praha: Orbis 1969

Geoffrey Nowell-Smith, *Luchino Visconti*, BFI: London 2003

Posedlost (Osessione, 1942), r. Luchino Visconti. Podle románu amerického spisovatele Jamese Caina *Pošťák zvoní vždy dvakrát*.

Carlo Lizzani napsal: „Silnice a slunné stráně Emilie, vznešený proud Pádu a jeho břehy prodlužující se až k nekonečnému obzoru, klikaté cesty a náměstíčka venkovských měst, ve kterých se hemží kupci a kola, trh pod širým nebem, vzdušná hra anconských schodů – to je několik prvků, které dodávají filmu perspektivy a nezvyklý dech. [...] Hospody při venkovských silnicích, malé hotely posledního řádu s bílými pokojíky, vozy třetí třídy s dřevěnými sedadly, policejní kanceláře s holými, jen obílenými stěnami, se smutným nábytkem... V tomto prostředí a v této krajině se rozvíjí děj nabitý vášnivostí, přerušovaný dramatickými konflikty, plný zvrátů a srážek: je to opravdový úder vedený proti voskovému muzeu fašistické kinematografie, je to letní bouře, která osvěžuje a jediným závanem smetá zdaleka prach.“

Muž (Gino – Massimo Girotti) nazírán i snímán jako sexuální objekt, žena (Giovanna – Cara Calamaiová) zobrazena jako iracionální zkázonosná síla. Gino má dvě šance k úniku: s kamarádem zvaným Španěl (Elio Marcuzzo) – muži si mezi sebou vždycky lépe rozumějí, homosexuální podtón – a s baletkou a příležitostnou prostitutkou Anitou (Dhia Cristianiová).

Celý film s anglickými titulky: <https://www.youtube.com/watch?v=oqrP57j6Foc>

Za války poskytoval Luchino Visconti svůj dům ke schůzkám antifašistů a k úkrytu zbraní.

15. 4. 1944 byl zatčen a do 4. 6. 1944 (den osvobození Říma) držen ve fašistickém vězení.

Od roku 1945 se Visconti věnoval divadlu, inscenoval 11 her francouzských a amerických autorů (Sartre, Hemingway, Anouilh). Založil vlastní divadelní skupinu.

Visconti dle některých údajů vstoupil do Italské komunistické strany během antifašistického odboje. Podle jiných stranu celoživotně podporoval, ale oficiálně se jejím členem nestal. V roce 1969 byl předsedou poroty 22. MFF v Cannes. Dle vyprávění Vojtěcha Jasného se tehdy zasloužil o to, aby český film *Všichni dobří rodáci* nedostal Velkou cenu, ale jen Cenu za režii (ex aequo s ultraradikálním brazilským pamfletem Glaubera Rochy *Antonio das Mortes*). Velkou cenu tehdy v Cannes dostalo buřičské dílo Lindsaye Andersona *Kdyby...*, Velkou zvláštní cenu poroty švédské dělnické drama Bo Widerberga *Adalen 31*. Visconti se dle vyprávění Jasného měl vyjádřit ve smyslu, že jako komunistka nemůže s tak vysokým oceněním „antikomunistického“ filmu *Všichni dobří rodáci* souhlasit.

12. května 1946 uveřejnil ústřední orgán IKS *l'Unità* Viscontioho otevřený dopis, nazvaný „Proč bych volil komunistickou stranu“, na podporu IKS ve volbách do parlamentu:

„Je tu opět strach z ‚komunismu‘. Strach ze skoku do tmy, z totalitního státu, z omezování svobody, z potlačování iniciativ a z mnoha dalších podobných hloupostí. Všechny tyto obavy mi připadají dětinské. [...] Směřujeme k takové formě státu, který již z důvodů historických, ekonomických a politických nemůže být ničím jiným než socialistickým státem [...], a to bych si vybral i já: republiku, a to parlamentní republiku, jak ji ve svém programu jasně navrhuje komunistická strana. [...] Co se týče svobody, tak postoj komunistické strany ji naprosto jasně zaručuje. [...] Komunisté jsou politicky loajální, což dokazují svým vztahem k náboženství, protože považují za samozřejmost svobodu vyznání.

S programem komunistické strany se ztotožňuji, protože odpovídá mé životní vizi a mým očekáváním, která v sobě již dlouho nosím. Ta se týkají spravedlnosti, cti, rovnosti v mezilidských vztazích, práva na život naplněný prací.

Ať si nikdo nemyslí, že věřím v propagandistické umění v doslovném slova smyslu a že bych chtěl, aby umění šířilo zvládnutá politická dogmata. Naopak si myslím, že každá umělecká forma musí být svobodně upřímná a že jejím nejvyšším cílem je osvětlit pozici člověka a jeho pocity uprostřed společnosti a prostřednictvím poznání lidských tužeb posílit vzájemnou pomoc. Vidím v komunismu velkou příležitost pro umění a šanci pro lidstvo i svobodu a za obojí chci bojovat.

Není dobré ustrnout ve formální účtě k nějaké doktríně. Ale v komunismu naopak cítím, jak to uvnitř něho kvasí, jak vyzývá umělce, aby se co nejvíce přiblížil, aby zachytil co nejpravdivěji život a aby poznal a oslavoval lidské utrpení.

To je pro mne umění: vzkaz lidstvu, společnosti svobodných lidí, která sama v sobě nachází záruku plodného rozvoje.“

Cit. dle Michèle Lagnyová, „Visconti, časopis *Cinema* a komunistická utopie v Itálii (1945–1975)“, in: Kristian Feigelson, Petr Kopal (eds.), *Film a dějiny 3. Politická kamera – film a stalinismus*. Praha: Casablanca, ÚSTR, 2012, s. 155 – 156.

K dalšímu filmu se Luchino Visconti odhodlal až v době, kdy se neorealismus prosadil:

Země se chvěje (*La terra trema*, 1948) podle románu veristického autora Giovanna Vergy (1840–1922) *Dům u mišpule* (*Il Malavoglia* = *Zlovolní*, 1881, česky 1963). Cca 160 minut. Příběh ze života sicilských rybářů. Titul zůstal z původního projektu „triptychu bídy“, který měl ukázat rybáře, bezzemky, horníky ze sirných dolů a jejich solidaritu. Visconti si poznamenal: „Bitva je vyhrána, protože jsou všichni solidární: rybáři, zemědělství nádeníci, dělníci.“ Příběh: sicilský rybář už nechce prodávat ryby překupníkům, chce se postavit na vlastní nohy, začne ulovené ryby sám nasolovat a prodávat. Překupníci i ostatní rybáři se postaví proti němu. Bouře roztrhne jeho člun. Natáčeno nejdříve s malou podporou Italské komunistické strany, pro kterou měl Visconti natočit předvolební agitku. Film nakonec financovala katolická produkční společnost Universalia, blízká Vatikánu. Asistentem režie byl pozdější slavný režisér Franco Zeffirelli. Mluveno nářečím, distribuováno s italskými titulky.

Visconti: „Cítil jsem neodbytnou nutnost odhalit historické, hospodářské a sociální kořeny jižního dramatu a došel jsem, především díky objevné četbě Gramsciho, k pravdě, která dosud čeká na zpracování a na vyslovení.“ Antonio Gramsci osvětlil charakter jihu jako předmětu koloniálního vykořisťování vládnoucí třídou severu. „Podle Gramsciho je třeba sjednotit dělníky ze severu se zemědělci z jihu, a tak protnout olovenou kutnu průmyslového a agrárního bloku. Gramsci mi také objasnil, že intelektuálové z jihu mohou v boji o pokrok začít plnit svou zvláštní funkci v okamžiku, kdy se zbaví servilnosti vůči feudálům a mýtu státní byrokracie.“

V rozhovoru s Giuseppe Ferrerou z r. 1964 Visconti pravil: „Myšlenka natočit film jako *Země se chvěje* se v podstatě zrodila ze zmatku, který ve mně den ze dne narůstal, když jsem viděl, jak se toto hnutí pouští špatným směrem a ztrácí dobré jméno. Z toho vznikla v určitém okamžiku potřeba vrátit se ke zdrojům, k čisté pravdě, bez jakéhokoli podvádění. Bez předběžného scénáře, bez hereců, s pouhou důvěrou v realitu a pravdu.“

Film v distribuci neuspěl a je prakticky od své premiéry klubovou a archivní záležitostí.

Celý film v původním znění:

<https://www.youtube.com/watch?v=pzm21Dyr3VE&t=7399s>

Výtvarnou kompozici můžeme ocenit v sekvenci s čekajícími ženami: 1h 07' – 1h 12'.

Nejkrásnější (Bellissima, 1951). Námět: Cesare Zavattini. Scénář: Suso Cecchi d'Amicová. Komédie z filmařského prostředí. Inspirováno skutečnou událostí: režisér Alessandro Blasetti potřeboval najít holčičku pro svůj film *První přijímání* (Prima comunione, 1950). Konkursu se zúčastnily tisíce děvčátek, vybrána byla jediná. Jedna zoufalá matka bloumala po dobu natáčení se svou dcerkou mezi filmaři a šeptala: „Je nejkrásnější! Copak to nevidíte?“ Přišla o rozum.

Maddalena (Anna Magnaniová), manželka dělníka, přihlásí pětiletou dceru Marii k filmové zkoušce. V ateliéru se seznámí s asistentem, ten jí slíbí přímluvu. Maddalena mu dá rodinné úspory. Asistent si za peníze koupí motorku a nepřimluví se. Maddalena se na něj ale tolik nezlobí, je si jista úspěchem své dcerušky. Štáb si promítá záběry z castingu, Maddalena vtrhne dovnitř, zrovna běží záběry s Marií a filmaři je provázejí posměšnými poznámkami. Maddalena řekne režisérovi (hraje ho sám Alessandro Blasetti) od plíc, co si myslí. Doma na ni čekají zástupci štábu se smlouvou. Režisér změnil názor. Hrdá Maddalena je odmítne.

Pětiletou dívenku do role Marie, tu nejobyčejnější, si Anna Magnaniová vybrala sama. Luchino Visconti tvrdil, že film natočil, jen aby si udržel filmařskou profesi a nezůstal napořád už jen divadelním režisérem. Neměl tento svůj snímek rád.

Některé zdroje píšou o napětí mezi Zavattinim, který si přál sociální drama, a Viscontim, kterého zajímala individuální hrdinka.

Ukázka: https://www.youtube.com/watch?v=4eBMTUr_hCY

Posledním Viscontiho dílem, které můžeme počítat do neorealistickej éry, byla epizoda Anny Magnaniové z povídkového filmu *Jsmé ženy* (1953). Hraje slavnou a vznětlivou herečku, která se kvůli štěněti pohádá s několika lidmi: <https://www.youtube.com/watch?v=ttrYiB1TxPg>

Další tvorbu Luchina Viscontiho probereme později.

GIUSEPPE DE SANTIS (1917–1997)

Začínal jako kritik v časopise *Cinema*. Od roku 1940 spolupracuje na scénářích (*Posedlost*, *Slunce dále vychází* aj.).

Z neorealistických filmařů se právě Giuseppe De Santis, vedle Carla Lizzaniho, nejvíce inspiroval hollywoodským stylem vyprávění, využíval melodramatické, dobrodružné, kriminální, ba westernové prvky. Snadno přecházel od jednoho žánru k druhému.

Zároveň se právě Giuseppe De Santis z neorealistických filmařů nejvíce přiblížil socialistickému realismu. Jeho filmy jsou tedy, zjednodušeně řečeno, „americké“ formou a „sovětské“ obsahem. Naplnil hollywoodský styl marxistickým poselstvím. Typické pro De Santise je využívání masmédií, jako jsou noviny, rozhlas, „pin-up“ fotografie, tanec...

Debutoval filmem

Tragický hon (*Caccia tragica*, 1947). Scénář: Michelangelo Antonioni, Umberto Barbaro, Carlo Lizzani, Giuseppe De Santis, Cesare Zavattini. Inspirováno skutečnou událostí. Vesničané v provincii Emilia Romagna zabrali velkostatkářskou půdu a založili si družstvo. Fašističtí desperáti přepadnou auto se zásilkou peněz pro družstvo, patří k nim Němka a Němec. Zajmou dívku hlavního hrdiny, což je součást širšího spiknutí proti zemědělským družstvům. Mezi bandity se ocitl hrdinův přítel z koncentráku, který se z nedostatku práce v poválečné Itálii a ze zoufalství dal na loupežnictví. Má vztah k Němce a nakonec ji zastřelí. Vesničané mu odpustí. Idea třídní uvědomělosti postavena proti individualismu. Bezprostřední, patetické, žhavé, důraz na příběh a děj. Film odráží atmosféru doby bezprostředně po válce a před Marshallovým plánem, kdy se socialistická cesta ještě zdála v Itálii možná. První vláda Italské republiky v roce 1946, vedená vítěznými křesťanskými demokraty (35,2 % hlasů ve volbách), zahrnovala Italskou socialistickou stranu proletářské jednoty (20,7 %), Italskou komunistickou stranu (18,9 %) a Italskou republikánskou stranu (4,7 %). Čestné uznání za režii na 3. MFF KV (Mariánské Lázně).

Finále: https://www.youtube.com/watch?v=oebn_n14Gc8&t=91s

Hořká rýže (*Riso amaro*, 1949), hrají Vittorio Gassman, Doris Dowlingová, Silvana Manganová, Raf Vallone. Produkce: Lux, producent: Dino De Laurentis.

Příběh sezónních dělnic (italsky „mondina“) na rýžovém poli. Konflikt mezi legálními a ilegálními pracovníci, kriminální zápletka. Dramatický příběh soupeření dvou žen a dvou mužů o jejich náklonnost. Snímek zachycuje typicky americké civilizační vlivy: žvýkačky, boogie-woogie. V hlavní ženské roli americká herečka Doris Dowlingová.

Hořká rýže je podivaná s největším sex-appealem mezi neorealistickými filmy: krásné ženy, svůdný tanec, nahá stehna pracujících dělnic na rýžových plantážích, ženy snímané v choreograficky a graficky pečlivě komponovaných záběrech, využívajících hloubku ostroty a několik paralelních dějů v hloubce obrazu. Z dnešního feministického pohledu by film neobstál (je v něm příliš „zírání“ na ženská těla), akcentované vnady však některým divákům vadily i v době premiéry.

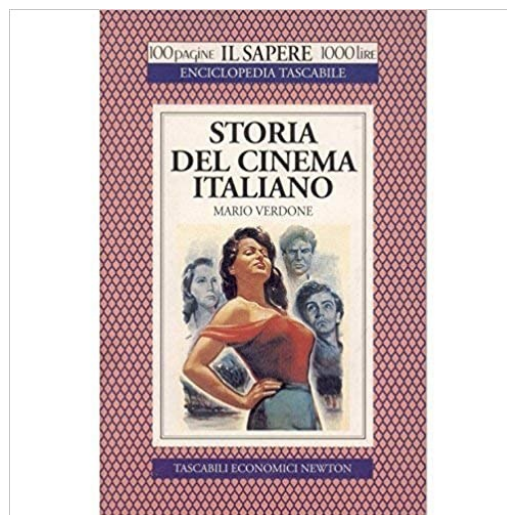
Kritický ohlas byl proto rozporný. Po premiéře na MFF v Cannes 1949 uveřejnil komunistický kritik Ugo Casiraghi na stránkách stranických novin *l'Unità* nadšenou recenzi. Antonello Trombadori v komunistickém časopise *Vie nuove* obvinil režiséra, že neukázal typické italské muže a ženy, kteří dobývají svůj denní chléb. Kritika v listu socialistické strany *Avanti* mířila proti konvencím melodramatu a gangsterek. List *l'Unità* vyzval čtenáře k diskusi. Některým se nelíbilo, že film neukazuje mondiny jako

pracovité a starostlivé, ale jako hrubé a rozmazlené ženy tančící boogie-woogie. Režisér se dle některých stanovisek nadměru podvolil komerčním zájmům. Jistý mladý divák správně pochopil, že film kritizuje americkou módu, mentalitu a komiksovou kulturu, jíž italská mládež podléhá. Silvana dle jeho názoru ztělesňuje typ asociální mladé ženy, zkažené americkou kulturou. Malíř Renato Guttuso s odkazem na Lenina, Stalina a Ždanova považoval za správné, „aby soudruh Trombadori požadoval od soudruha De Santise, který je skvělým soudruhem a nepochybně jedním z největších italských režisérů, větší respekt ke zvolenému tématu.“ Kritik a teoretik neorealismu Umberto Barbaro vstoupil do diskuse požadavkem stranickosti v umění. Vittorio Taviani odsoudil přehnané násilí a nevkus *Hořké rýže*. Pravicová kritika psala o skandálu. Katolické filmové centrum odsoudilo dílo jako příběh zločinu, s nemravnými vyzývavými kostýmy a nepřijatelným motivem sebevraždy. Giuseppe De Santis, zklamaný příkrým hodnocením ze strany svých soudruhů, rozhodl se předvést *Hořkou rýží* Palmirovi Togliattimu. Generálnímu tajemníkovi IKS se film líbil a režiséra utěšoval: „Naše velká strana je proto tak národní a lidová, že jsou v ní i hlupáci.“

(Viz Silvia Pagni, *Riso amaro, di Giuseppe De Santis*, Roma 2014, dostupné: file:///C:/Users/rbl/AppData/Local/Temp/MdA_STUDI_S_Pagni_RisoAmaro.pdf.)

Hořká rýže měla obrovský divácký úspěch v Itálii i v zahraničí. Nominována na Oscara za nejlepší scénář (1951). (Iniciační film pro dospívajícího Abbáse Kiárostamího, jak se přiznal v roce 1997 na LFŠ v Jihlavě.) Paradoxně, ale možná zákonitě (s ohledem na výhrady italské kritiky z pozic socialistického realismu) nebyla *Hořká rýže* nikdy uvedena v ČSSR.

V rámci neorealistickeho kánonu jde o dílo natolik „ikonické“ že byl jeho plakát použit pro obálku k *Dějinám italské kinematografie* od Maria Verdoneho (z kteréžto knížky mj. čerpám i pro tuto přednášku):

Podívejme se na začátek: https://www.youtube.com/watch?v=Rlep_VeenIM

Ustavující záběr (od 1'24'') je asi 1'52'' dlouhý (zde je na konci o několik vteřin zkrácen). Vidíme mistrovskou práci s mizanscénou a hloubkou pole. Je vidět, že lekce *Občana Kanea* zapustila v Itálii kořeny. Kolik jen akce se vejde do jediného záběru! Reportáž turínského rozhlasového reportéra je využita jako zdůvodnění voice-overu a současně nás jako sebe-vědomý prvek filmu uvádí do děje. O to se neorealisticke filmy snažily: děj nejen ukazovat, ale i vysvětlovat divákům sociální souvislosti.

Legendární písňový souboj mezi legálními a ilegálními mondinami a dozorci:
https://www.youtube.com/watch?v=y68Zl22e_TI

Taneční scéna z úvodu: <https://www.youtube.com/watch?v=N0oq-6xWg4g>

Taneční scéna s ukradeným náhrdelníkem:

<https://www.youtube.com/watch?v=GaBGBewMfVM&t=1s>

SILVANA MANGANOVA (1930–1989)

V roce 1946 se stala královnou krásy města Říma. Výrazné postavy hrála ve filmech *Hořká rýže* (Giuseppe De Santis, 1949), *Moje žena* (1964), *Oidipus král* (Pier Paolo Pasolini, 1967), *Teorema* (Pier Paolo Pasolini, 1968), *Smrt v Benátkách* (Luchino Visconti, 1971), *Rodinný portrét* (Luchino Visconti, 1974). Jejím manželem byl producent Dino De Laurentis.

DINO DE LAURENTIS (1919–2010)

Produkoval významné filmy: *Bandita* (1946), *Hořká rýže* (1948), *Evropa 51* (1952), *Silnice* (1954), *Vojna a mír* (1956), *Cabiriiny noci* (1957), *Banditi v Miláně* (1968), *Waterloo* (1970), v Hollywoodu pak *Ragtime* (1981) aj. Jeho manželkou byla Silvana Manganová.

Není míru pod olivami (Non c'è pace tra gli ulivi, 1949). Hrají: Raf Vallone, Lucia Bosè. Hornatý kraj Ciociaria. Pastýř si bere zpět ovce, které mu ve válečném zmatku ukradl místní boss, zatímco ten přivedl do jiného stavu jeho sestru. Pastýř je uvězněn, když jeho dívka, kterou chce boss pro sebe, svědčí proti němu. Posléze pastýř uprchne, skrývá se v horách... Syžet připomíná western nebo mexické filmy Emilia Fernández, ty připomíná i obrazová kompozice, umístění figur v krajině. Film působí tradičněji a v zobrazení třídního konfliktu schematičtěji nežli *Hořká rýže*, jako by De Santis přijal lekci ze stranické kritiky předchozího filmu. Zvláštní čestné uznání na 6. MFF KV.

Expozice (komentář opět uvádí do kontextu: „Toto je Francesco Dominici... Jeho otec... Concetta, matka... Maria Grazia, Francescova sestra...“):

<https://www.youtube.com/watch?v=RsC2Y1INmUw&t=676s>

Nejakkčnější část: <https://www.youtube.com/watch?v=iCJY19dUPuk>

LUCIA BOSÈ (1931–2020) se stala Miss Itálie 1947. Debutovala ve filmu *Není míru pod olivami*, následovala *Kronika jedné lásky* (1950) Michelangela Antonioniho, *Řím v 11 hodin* aj.

Řím v 11 hodin (Roma, ore 11, 1951). Hrají: Lucia Bosè, Maria Grazia Francia aj. Scénář: Cesare Zavattini. Film splňuje Zavattiniho předpoklad, že film může vzniknout na základě události z denního zpravodajství, z černé kroniky. 15. ledna 1951 se na Via Savoia v Římě zřítilo schodiště se 77 dívkami, které se ucházely o práci. Film vypráví o dívkách, které se ucházely o jediné místo písáčky. Scénáři předcházel sběr materiálu, jímž byl pověřen mladý komunistický novinář a pozdější režisér Elio Petri (vyšla i kniha o sběru materiálu s dodatkem Elia Petriho, česky 1957). Přestože sběr materiálu odhalil pravdivé osudy, filmové postavy byly vytvořeny na základě typizace, nebo spíše klisé sociálních příběhů, a ztělesněny herečkami. Je zde například postava prostitutky (ale mezi reálnými uchazečkami o práci z onoho schodiště žádná prostitutka nebyla), dívka, kterou přivedl předchozí zaměstnavatel do jiného stavu apod.

Podívejte se na celý film: <https://www.youtube.com/watch?v=A2IBw15ohKw>

Další dva De Santisovy filmy dokládají jistou krizi neorealismu, jenž se rozměňoval v komerčních požadavcích:

Ženich pro Annu Zaccheovou (Un marito per Anna Zaccheo, 1953). Hraje Silvana Pampaniniová. Příběh neapolské dívky, která je příliš krásná na to, aby si mohla uchovat dobrou pověst a být šťastná.
Ruský dabing: <https://www.youtube.com/watch?v=l4wE5JuAPz4>

Dny lásky (Giorni d'amore, 1954). Barevná vesnická komedie s hvězdným obsazením: Marcello Mastroianni, Marina Vladyová.
Trailer: https://www.youtube.com/watch?v=by_1shUpPWA

Giuseppe De Santis pokračoval koprodukčními projekty:

Lidé a vlci (Uomini e lupi, 1956). Koprodukce s Francií, barevný a širokoúhlý (CinemaScope) film. Hrají Silvana Manganová a Yves Montand. Ze života profesionálních lovců vlků.
<https://www.youtube.com/watch?v=Cg0BmuOfCFo>

Cesta dlouhá jeden rok (Cesta duga godinu dana – La strada lunga un anno, 1958). Jugoslávie-Itálie. Černobílý, širokoúhlý (Ultrascope). Rolník z vesnice Zagora se rozhodne postavit cestu k městu. 162 minuty. Nominace na Oscara za nejlepší cizojazyčný film.
https://www.youtube.com/watch?v=G8Jah_EXLak

Garsoniéra (La Garçonnière, 1960). V hlavní roli Raf Vallone. Příběh manželské nevěry z prostředí dělnické třídy.

Šli na východ (Italiani, brava gente – Oni šli na vostok, 1963). Hrají: Arthur Kennedy, Tatjana Samojlovová, Žanna Prochorenková, Peter Falk aj. Italsko-sovětská (Mosfilm) koprodukce. 146 minut. Válečná epopěj. Scénář vycházel ze zápisků italských vojáků na východní frontě.
Ukázky: https://www.youtube.com/watch?v=NyA_IyhIGaU
<https://www.youtube.com/watch?v=nOonPmLoqpM>
https://www.youtube.com/watch?v=GofFCGu_S_k
<https://www.youtube.com/watch?v=2EUySDjrwcc>

De Santisův poslední hraný film:

Uznávaný odborník se zajištěnou budoucností (Un apprezzato professionista di sicuro avvenire, 1972). Černá satira na vyšší společnost. Mladý právník se pro peníze ožení s bohatou nevěstou, ale při svatební noci zjistí, že je impotentní. Požádá svého přítele kněze, aby mu zplodil potomka...
Celý film: <https://www.youtube.com/watch?v=MwycpSO2SJs>

Na MFF v Karlových Varech 1982 si Giuseppe De Santis postěžoval, že pro své projekty nemůže najít producenta.

ALDO VERGANO (1891–1957)

Levicový umělec, podle Drahomíry Olivové alias Míry Liehmové ilegální komunista, odbojář a účastník nezdařeného atentátu na Benita Mussoliniho v roce 1925 (nepodařilo se mu potvrdit z jiných zdrojů). V kinematografii působí od roku 1929, napsal scénář k snímku *Slunce Alessandra Blasettiho*. Od roku 1938 režuruje celovečerní filmy.

Natočil jen jedno významné dílo:

Slunce zase vychází (Il sole sorge ancora, 1946), scénář: Carlo Lizzani, Giuseppe De Santis, Guido Aristarco a Aldo Vergano. Městečko blízko Milána po obsazení severu Wehrmachtem. Místní velkostatkář kolaboruje, rolníci a kovodělníci se přidávají k partyzánům. Příběh vojáka Cesareho, který se vrací domů, čeká ho Laura, jejíž otec vede v horách partyzánskou jednotku. Cesareho ale svede aristokratka Matilda. Když jednou do městečka vpadnou partyzáni, Cesare naskočí do jejich nákladáku. Poté akce: pokus o získání ukrytých zbraní. Cesare, kněz a partyzán komunista jsou uvězněni spolu s rukojmími – dělníky a rolníky. Němci zastřelí kněze a partyzána, v cihelně vypukne vzpoura. Partyzáni městečko osvobodí, v přestřelce zahyne Matilda a Cesare se vrací ke své Laure. Celý film: <https://www.youtube.com/watch?v=XSV2nQZo35k>

V roce 1949 natočil Aldo Vergano v Polsku

Čertův žleb (Czarci żleb, 1949), příběh bývalého pašeráka, nyní strážce polských hranic. Spolurežie: Tadeusz Kański. Na scénáři se podílel Umberto Barbaro.

CARLO LIZZANI (1922 – 2013)

Studoval Centro Sperimentale di Cinematografia. Začínal jako kritik v časopisech *Cinema a Bianco e nero*. Působil jako komunistický novinář, scenárista (*Slunce zase vychází*, *Tragický hon*, *Německo v roce nultém*, *Hořká rýže*, *Mlýn na Pádu*, *Není míru pod olivami*), historik italské kinematografie (*Storia del cinema italiano. Dalle origini agli anni Settanta – Dějiny italského filmu. Od počátků do sedmdesátých let*, poprvé 1953, naposledy doplněno 2016; česky 1959 jen raná verze do r. 1951). V letech 1979–1982 byl ředitelem MFF v Benátkách. Svůj život ukončil ve vysokém věku sebevražedným skokem, podobně jako režisér Mario Monicelli.

Carlo Lizzani byl několikrát hostem MFF v Karlových Varech: 1952, 1966, 1986.

Podobně jako Giuseppe De Santis inspiroval se Carlo Lizzani hollywoodským stylem i masovou kulturou a vycházel z reálných událostí. Některé Lizzaniho filmy využívají postupy populárních žánrů (western, krimi, horor, detektivka), obsahují senzační, efektní, akční prvky.

Jako režisér natáčel Carlo Lizzani v letech 1948–1950 zprvu dokumenty, např. středometrážní ***Togliatti se vrátil*** (Togliatti è ritornato, 1948) – záznam mohutné manifestace 26. září v Římě, na níž se generální tajemník IKS Palmiro Togliatti vrací do své funkce a ke své práci poté, co na něj byl 14. července spáchán atentát (postřelil ho z pistole mladý pravičák, člen Italské liberální strany Antonio Pallante, *1923).

Celý film: https://www.youtube.com/watch?v=N3djO1V_Woc

Celovečerním hraným debutem Carla Lizzaniho byl neorealistický film

Pozor, banditi! (Achtung, banditi!, 1951). Hrají Gina Lollobrigida, Andrea Cecchi aj. Dramatický akční příběh partyzánské jednotky, která se snaží vybojovat zbraně z továrny. Ke vzniku filmu bylo založeno družstvo a systém předplatného (postup blízký dnešnímu crowdfundingu). Uvedeno v soutěži 7. MFF v Karlových Varech 1952 a oceněno zde Cenou za režii.

Celý film a anglickými titulky: https://www.youtube.com/watch?v=mx_OTPcNe6I

Další tvorbě Carla Lizzaniho se budeme věnovat později.

Příště si probereme zbývající neorealisticke režiséry. Zmíníme proměny a vyhasínání neorealismu v Itálii a zamyslíme se nad významem neorealistickeho hnutí a neorealisticke metody v kontextu světové kinematografie.